

PIERRE DESLOGES
OPMERKINGEN
VAN EEN
DOVE & STOMME

OVER
EEN BASISLEERGANG
VOOR DE OPLEIDING
VAN DOVEN & STOMMEN,

*Gepubliceerd in 1779 door de Eerwaarde Heer DESCHAMPS,
Kapelaan van de Kerk van Orléans.*

OPMERKINGEN

VAN EEN

DOVE & STOMME

OVER

EEN BASISLEERGANG

VOOR DE OPLEIDING

VAN DOVEN & STOMMEN,

*Gepubliceerd in 1779 door de Eerwaarde Heer DESCHAMPS,
Kapelaan van de Kerk van Orléans.*

TE AMSTERDAM;

& verkrijgbaar

TE PARIJS

Bij B. MORIN, Drukker-Boekhandelaar,
rue Saint-Jacques, waar de Waarheid uithangt.

M. DCC. LXXIX.

V O O R B E R I C H T
VAN DE BEZORGER.

Diverse schrijvers hebben aan hun Werken vaak verzonnen titels gegeven, ofwel om hun Lezers op een dwaalspoor te brengen, ofwel om hun maaksels wat prikkelender aan te kondigen & ten slotte ook om andere bijzondere redenen. Voor het kleine Geschrift dat wij het Publiek aanbieden, geldt dat in het geheel niet; het is werkelijk opgesteld door een jongeman die doof & stom is & met wie ik kennis heb gemaakt bij de Eerwaarde Heer De l'Epée, met wie ik, tot mijn voorrecht, in oprechte vriendschap verbonden ben.

Die jongeman is geenszins een leerling van deze befaamde

Leraar: maar waar hij dit Geschrift vervaardigd had als pleidooi voor de methode van de Eerwaarde Heer De l'Épée, wilde hij hem een bewijs van bewondering geven: hij wilde hem er zelfs toe bewegen zijn Werkstuk te corrigeren & het klaar te maken voor de drukpers. De drukke bezigheden van deze verdienstelijke Geestelijke, & wellicht nog meer diens bescheidenheid, stonden hem niet toe die zorg op zich te nemen. De Auteur heeft zich toen tot mij gewend & ik heb met groot plezier op mij genomen hem deze geringe dienst te bewijzen.

Ziehier de exacte waarheid over alles wat ik er zelf aan heb toegevoegd. Ik heb de spelling van deze jongeman, die tamelijk gebrekkig is, gecorrigeerd. Ik heb enkele herhalingen

geschraapt & een paar uitdrukkingen verzacht die wellicht als kwetsend ervaren hadden kunnen worden. Op die geringe correcties na is het Werkstuk in zijn geheel van onze dove & stomme Auteur. Het zijn zijn gedachten, zijn stijl & zijn argumentaties.

Ik had het gevoel dat het eerste belang van dit Werkstuk schuilt in de Auteur ervan; omdat het waarschijnlijk voor de eerste keer is dat een dove & stomme de eer van de drukpers geniet, dient een zodanig fenomeen, voor zover mogelijk, aan het Publiek gepresenteerd te worden in al zijn volledigheid. Ik heb me daarom alleen de vrijheid voorbehouden aan de tekst enkele noten toe te voegen, op die plaatsen waar dat mij passend leek.

Om de belangstelling van het Publiek nog meer te bevredigen, heb ik de Auteur ertoe gebracht wat opheldering over zijn persoon te verschaffen, over de oorzaken van zijn gebrek, over de ideeën die hij mogelijk heeft over klanken & taal etc. We zullen zien hoe hij zelf een uitleg geeft over deze onderwerpen, in het korte Voorwoord hierna.

V O O R W O O R D
VAN DE AUTEUR

De meeste Auteurs hebben de gewoonte hun Werken vooraf te doen gaan door een Voorwoord of een Voorrede, om de welwillendheid van het Publiek op te roepen & om de goede of slechte redenen te noemen, die hen ertoe gebracht hebben de pen ter hand te nemen: wat mij betreft, dit zijn de motieven die mij hebben doen besluiten tot het opstellen van dit kleine Geschrift.

De aard van mijn dagelijks werk¹ dwingt mij ertoe vele huizen te bezoeken: daarin verzuimt men nooit mij vragen te stellen over de doven & stommen. Maar meestentijds zijn die vragen even onzinnig als lachwekkend: ze bewijzen alleen dat vrijwel ieder een zich de meest onjuiste gedachten gevormd heeft ten aanzien van ons; dat maar zeer weinig mensen een juist

inzicht hebben in onze toestand, in de hulpmiddelen die ons nog overblijven & in de communicatiemogelijkheden die wij onder elkaar hebben door middel van de gebarentaal.

Als toppunt van de Publieke misvattingen heeft een nieuwe Onderwijzer voor doven & stommen (De Eerwaarde Heer Deschamps) nu een Boek het licht doen zien waarin hij zich niet slechts tevreden stelt met het veroordelen & verwerpen van de gebarentaal als onderwijsmiddel voor degenen aan wie hij lesgeeft, nee, hij brengt daarenboven nog de vreemdste contradicties & de foutiefste beweringen over & tegen deze taal naar voren.

Gelijk een Fransman die ziet hoe zijn taal veroordeeld wordt door een Duitser, die er hooguit enkele woorden van kent, voelde ik me verplicht mijn taal te verdedigen tegen de valse aantijgingen waarmee deze Auteur haar belastert & tegelijkertijd de methode te rechtvaardigen van de Eerwaarde Heer De l'Epée, die geheel gebaseerd is op het gebruik van geba-

ren. Ik zal buitendien proberen een juist beeld te schetsen dan men gewoonlijk heeft van de taal van mijn doof & stom geboren lotgenoten, die lezen kunnen noch schrijven & die nooit ander onderricht ontvangen hebben dan dat van het gezonde verstand & de omgang met huns gelijken. Dat is in een paar woorden het doel van dit kleine Geschrift dat u nu gaat lezen.

Maar omdat ik alleen mijn dagelijks werk heb om van te bestaan & ik de tijd om te schrijven moet ontroven aan mijn slaap, was ik gedwongen zeer beknopt te blijven: zo zijn er vele zaken in het Werk van de Eerwaarde Heer Deschamps die ik niet heb aangeroerd, ook al stem ik er even weinig mee in als met de door mij bekritiseerde. Om dezelfde reden heb ik me beperkt tot het geven van een eenvoudige schets van onze taal, zonder de pretentie dat ik de werking ervan geheel & al heb uitgelegd. Dat zou een reusachtige onderneming zijn, die meerdere boekdelen zou vergen.

Want een gebaar dat in een oogwenk voltrokken wordt, vereist soms hele pagina's om er de complete beschrijving van te geven. Ik vreesde trouwens dat die details al gauw vervelend zouden worden voor fijngevoelige oren, gewend aan de vleiende & aangename klanken van het woord; ik vreesde dat deze taal, die in haar uitvoering zoveel kracht & energie heeft, zou verzwakken onder mijn ongeoeffende pen.

Ik heb er desondanks voldoende over geschreven om verstandige & nadenkende lezers op het juiste spoor te zetten: onder het voorbehoud dat ik er later nog eens op terugkom & dan meer gedetailleerde omschrijvingen zal geven van de middelen die wij hebben om de gedachten die wij willen onderwerpen aan waarneming door het oog, duidelijk te maken, tenminste indien deze zwakke poging het geluk zou kennen door het Publiek gewaardeerd te worden.

Er is geoordeeld dat een zo merkwaardig Auteur als ik ben, zich wel kan veroorloven iets over zichzelf te zeggen. Ik heb me die raad aangetrokken & ik besluit nu dit Voorwoord met enkele persoonlijke bijzonderheden.

Ik ben doof & stom geworden na een afschuwelijk lijden aan de pokken, die ik rond mijn zevende jaar opliep. De twee noodlottigheden van de doofheid & het mutisme overvleeten mij gelijktijdig & zagezegd zonder dat ik mij er rekenschap van gaf. In de loop van mijn ziekte, die bijna twee jaar geduurd heeft, zijn mijn lippen zo verslapt dat ik ze nog slechts met grote inspanning kan sluiten, of anders door mijn hand er naartoe te brengen. Ik ben daarbij vrijwel al mijn tanden kwijtgeraakt: vooral aan die twee oorzaken wijt ik mijn mutisme. Want daardoor komt het dat, als ik spreken wil, de lucht aan alle kanten ontsnapt & niet meer dan een vormeloze klank voortbrengt. Wat langere woorden kan ik er alleen met veel moeite uitbrengen, door steeds

weer nieuwe adem te scheppen die, ook weer ontsnappend, mijn uitspraak onverstaanbaar maakt voor degenen die er niet zeer aan gewend zijn. Wanneer u probeert met open mond te praten, dat wil zeggen zonder lippen of tanden bijeen te brengen, krijgt u een tamelijk precies beeld van mijn spreken.²

Wel een miljoen maal is mij gevraagd of mij nog enig idee restte ten aanzien van de klanken & met name met betrekking tot die uit de spreektaal. Dit is alles wat ik daarover kan zeggen:

In de eerste plaats hoor ik op een afstand van meer dan vijftien tot twintig stappen alle geluiden die tamelijk luidruchtig zijn, niet via mijn oren want die zijn totaal verstopt, maar eenvoudig door een trilling: als ik in mijn kamer ben, kan ik het geratel van een koets onderscheiden van de roffel van een ramboer.

Als ik mijn hand op een viool leg, op een fluit etc. & ze beginnen daarop te spelen, hoor ik ze³, hoewel ondui-

delijk, zelfs met de ogen dicht. Ik kan de klank van de viool gemakkelijk onderscheiden van die van de fluit, maar ik zou absoluut niets horen als ik er de hand niet op hield.

Met spraak is het precies zo: die hoor ik nooit tenzij ik mijn hand leg op de keel of onderin de nek van degene die spreekt. Ik kan het ook met gesloten ogen horen, als iemand spreekt in een lege kartonnen doos die ik met beide handen vasthoud; maar op elke andere wijze is het mij onmogelijk iets te horen. Ik kan wel gemakkelijk het onderscheid maken tussen de klanken van de menselijke stem & elk ander geluid. Ik heb zelfs geprobeerd te zien of ik er in zou kunnen slagen me een duidelijk idee te vormen over de verschillen in spraakklankvorming bij mijn bekenden, zodat ik ze in het donker zou kunnen herkennen door mijn hand op hun keel of onderin hun nek te leggen; dat is me nog niet gelukt, maar het lijkt me toch niet onmogelijk.

Overigens heb ik die verscheidene begrippen over klanken gemeen met

mijn lorgenoten, van wie sommigen veel beter horen dan ik. Ik wil hier zeker niet vaststellen of dat via de oren gaat of door simpele trilling: sommigen hebben minder verstopte oren dan ik.⁴

Aan het begin van mijn gebrekkigheid, toen ik nog niet temidden van doven & stommen geleefd had, had ik geen andere mogelijkheden om me verstaanbaar te maken, dan het schrijven of mijn slechte uitspraak. Heel lang wist ik niet van het bestaan van de gebarentaal. Ik bediende me slechts van sporadische gebaren, los van elkaar, zonder opeenvolging & zonder verbinding. Ik verstond geenszins de kunst ze met elkaar samen te voegen om er kenmerkende beschrijvingen uit te vormen, met welke je je verscheidenheid aan gedachten kunt uitdrukken, die kunt overdragen aan je gelijken, met hen kunt converseren in een samenhangend & ordelijk gesprek. De eerste die mij onderwees in deze zo nuttige kunst, was een geboren dove & stomme, van Italiaanse nationaliteit,

die niet lezen of schrijven kon; hij was knecht bij een Acteur van de Italiaanse Komedie. Vervolgens is hij in dienst geweest bij diverse voorname families & met name bij de Heer de Prins van Nassau. Ik leerde deze man op mijn zeventwentigste kennen, acht jaar nadat ik mij metterwoon in Parijs had gevestigd.

Ik denk dat ik nu voldoende over mezelf verteld heb & dat een langer verhaal over een zo onbelangrijk onderwerp het geduld van mijn Lezers te zeer op de proef zou stellen.

OPMERKINGEN

*Over een Basisleergang
voor Doven & Stommen, door de
Eerwaarde Heer DESCHAMPS etc.*

Geheel Parijs, geheel Europa, weergalmde van de terechte lofprijzingen aan het adres van de Eerwaarde Heer De l'Épée & diens even eenvoudige als vindingrijke methode om doven & stommen te onderwijzen met behulp van de gebarentaal. Deze achtenswaardige Leraar geeft zijn lessen in het openbaar: zo zou een menigte van getuigen kunnen verklaren hoe uitmuntend deze methode is, die zijn leerlingen er met voortvarendheid & ongelooflijk gemak toe brengt te lezen, te schrijven & meerdere talen te leren & die vervolgens hardop uit te spreken met begrip voor het taalgebruik door het nauwkeurig onderzoek naar de bewegingen van de spraakorganen. Diverse Vorsten hebben zich verwaardigd in eigen persoon kennis te nemen van de wonderwerken die door de Faam over deze methode in de openbaarheid werden gebracht. Een van de hoogste & doorluchtigste Potentaten van Europa wenste hierover tot in de geringste details geïnformeerd te zijn.

Hij was vol bewondering weggegaan bij de Eerwaarde Heer De l'Epée, zeggende dat van alles wat hij op zijn talloze reizen had gezien, niets hem zo ontroerd & bevredigd had als het schouwspel dat hij zojuist had meegeemaakt. Teruggekeerd in zijn Rijk zocht hij naar middelen om daar ook zo'n instelling te vestigen & had hij een Geestelijke, een man van grote verdienste, naar onze befaamde Leraar gezonden, om bij deze lessen te volgen & zich zijn methode eigen te maken.

Onze doorluchtige Monarch, die zo roemvol in het voetspoor gaat van de goede & grote Hendrik, is ook niet onverschillig gebleven voor een kunde die van zo grote waarde is voor de Mensheid: na het verslag dat hij zich overer heeft doen uitbrengen, heeft hij de instelling onder zijn koninklijke bescherming gesteld, heeft hij er reeds bepaalde fondsen aan toegekend & heeft hij maatregelen genomen om ten behoeve van doven & stommen een internaat te stichten met onderwijs volgens de methode van de Eerwaarde Heer De l'Epée...

Juist op dit moment verschijnt dan een Basisleergang voor de opleiding van doven & stommen, waarin de Auteur genoemde methode openlijk verwerpt & beweert dat deze vervangen dient te worden door een andere die eruit bestaat de doven & stommen op-

merkzaam te maken op de diverse bewegingen van de spraakorganen & hun te leren deze te imiteren; dat wil zeggen dat men bij deze methode voor alles dient te beginnen de dove & stomme te leren de verschillende klanken van de talen uit te brengen, zodat hij werkelijk spreekt voor de horenden & hij de klanken van de talen kan aflezen van de spraakorganen van degenen die hem aanspreken, net alsof hij ze leest in een Boek... De Auteur wil dat daarna wordt overgegaan op het lezen & schrijven in eigenlijke zin & van daaruit ten slotte op het inzicht in de willekeurige taal die gekozen is als onderwijsbasis. Tot zover tenminste het nauwkeurigste idee dat ik me heb kunnen vormen over zijn systeem & het verloop ervan.

Laten we eerst eens bezien wat de Auteur zelf van zijn methode vindt: "Genoegen", zegt hij op pagina 4 van zijn INLEIDING, "is aan onze lessen niet te beleven: verre van dat, eerder lijken ze het lot van verveling & afkeer beschoren te zijn; ze zijn ook schadelijk voor de gezondheid... Voeg bij deze onaangenaamheden dan ook nog de natuurlijke weerzin die deze opleiding noodzakelijkerwijs met zich meebrengt... Het wederzijdse ongeduld bij Meester & Leerlingen bij het ervaren van de geringe vorderingen die de menigvuldige inspanningen,

de grootst mogelijke aandacht, de allerbeste wil, opleveren.”

Elders, op pagina 155, zegt hij: “De weerzin die de doven & stommen moeten ervaren wanneer wij onze vingers in hun mond steken & zij ermee moeten instemmen de hunne in de onze te steken, kan slechts met veel moeite, toewijding & geduld overwonnen worden... Er moet dus met te meer moed aan gewerkt worden, waar het onmogelijk is hun op andere wijze het gebruik van het woord te schenken.”

De Auteur schetst vervolgens op zeer naïeve wijze de uiterste moeilijkheden die ondervonden worden wanneer je hen wilt overhalen zich te voegen naar die bewegingen die hun uiterst merkwaardig moeten voorkomen & waarvan ze absoluut niets kunnen begrijpen.

Ten slotte heeft hij wel de goede trouw zijn methode overal te presenteren als uiterst onaangenaam, zowel voor Leraar als voor Leerlingen. Hij beëindigt zijn Voorbericht op pagina 31 met deze woorden: “Zo wen ik mijn Leerlingen stapje voor stapje aan het lezen & schrijven... Om tot die graad van perfectie te komen, moeten we bij de Leerlingen een groot verlangen om te leren aantreffen, verstand, geheugen, oordeelkundigheid & bij de Leraar uiterste mildheid & welwil-

lendheid... Het is onmogelijk ook maar een idee te geven van het geduld dat benodigd is in de aanvang van de opleiding.”

Ik betwijfel of een methode die naar de mening van haar Auteur zo afstotend is; of een methode waarbij de natuurlijke volgorde van de opleiding zo duidelijk op zijn kop wordt gezet, omdat er met het moeilijkste begonnen wordt & omdat de Leerlingen zeer lang moeten werken zonder iets te kunnen begrijpen van alles wat er van hen geëist wordt; of een methode, ten slotte, die om succes te hebben, van Meesters & van Discipelen uitermate zeldzame kwaliteiten vergt, gemaakt is om veel aanhangers te krijgen. Het verbaast me dus niet als ik zie hoe de Auteur op pagina 4 de wens uitspreekt “dat de publicatie van zijn Werk zal voeren tot een andere methode, korter & eenvoudiger.”

Hoe kan hij zo verblind geweest zijn, niet te zien dat deze methode al volledig gevonden was: dat het die van de Eerwaarde Heer De l'Épée is, die al zo lang met zoveel succes wordt toegepast?

Immers, nadat deze kundige Leraar her edelmoedige plan had opgevat zich te wijden aan het onderwijs aan doven & stommen, was hij zo verstandig op te merken dat dezen een natuurlijke taal hadden, waarin ze onderling communiceerden: deze taal

was geen andere dan de gebarentaal & hij begreep dat, als hij erin slaagde die taal te leren, niers hem meer in de weg zou staan om in zijn opzet te slagen. Het succes ervan heeft een zo schrandere overweging gerechtvaardigd. Het is dus niet de Heer De l'Épée die deze taal geschapen & bedacht heeft: integendeel, hij heeft deze geleerd van de doven & stommen; hij heeft alleen de tekortkomingen die hij in deze taal aantrof gecorrigeerd; hij heeft haar uitgebreid & er methodische regels aan gegeven.

Deze geleerde Leraar zag zichzelf als een man die plotseling overgeplant is naar een vreemde Natie, aan welke hij zijn eigen taal wilde leren; hij was van oordeel dat het zekerste middel om zover te geraken het leren van de taal van dat Land zou zijn, om de lessen die hij wilde geven gemakkelijk te doen begrijpen.

Ik vraag aan de Eerwaarde Heer Deschamps zelf: als hij van plan was om Engels of enige andere hem onbekende taal te leren, hoe zou hij dat dan aanpakken? Nam hij dan een geheel Engelse grammatica ter hand, waarvan hij geen woord begreep? Nee, vanzelfsprekend niet: hij zou een in het Frans geschreven Engelse grammatica kiezen & met behulp van zijn moedertaal zou hij gemakkelijk de hem onbekende taal leren.

Dat nu is precies de weg die de Eerwaarde Heer De l'Épée genomen heeft. Kon hij iers verstandigers & logischers doen? Het heeft hem nier, zoals de Eerwaarde Heer Deschamps (pag. 37) meent, veel tijd, veel moeite & arbeid gekost, om zijn onderwijssysteem met behulp van de natuurlijke gebaren op te zetten. Het ordenen van de gedachten, precisie in de waarnemingen, aandacht bij het volgen & de gehele natuur als leidsvrouw: dát zijn de middelen waarvan hij gebruik gemaakt heeft, dát is het gehele wonder van zijn kunst.

Niet minder dan de Eerwaarde Heer Deschamps vereer ik de spreektaal & ik zie ook volstrekt het voordeel in dat deze met zich meebrengt voor de doven & stommen: daarom juist verwijt ik hem dat hij de gebarentaal veroordeelt & verwerpt, omdat ik ervan overtuigd ben dat deze de zekerste & meest natuurlijke wijze is om hen te brengen tot inzicht in de talen; de natuur heeft hun deze taal geschonken ter vervanging van de andere die hun onthouden zijn.

Maar is het wel zo zeker dat de gebarentaal vanzelfsprekend is voor de doven & stommen?

De Auteurs die ik bestrijd, stapelt ten aanzien van deze vraag de meest ergerlijke tegenstrijdigheden opeen: hij beantwoordt haar

nadrukkelijk met ja & met nee. "Niet een gemeenschappelijke voorliefde", zegt hij op de eerste pagina, "brengt de doven & stommen ertoe gebaren te maken; alle mensen maken daar van nature gebruik van: onze eigen neiging brengt ons ertoe ons daarvan te bedienen, zonder dat wij, die spraak & gehoor bezitten, ons ervan hewust zijn." Twee pagina's verder lezen we dan: "gebaren zijn de mens van nature aangeboren: dat valt door niemand te loochenen."

Na een zo categorische bewering vraagt hij zich op de volgende bladzijde (pag. 4) serieus af of gebaren van nature aangeboren zijn, danwel een produkt van de opvoeding. Hij herhaalt diezelfde vraag op pagina 8 & beantwoordt die ten slotte op pagina 12 met de zeer zware uitspraak: "Zo is die neiging dus slechts het produkt van de opvoeding & niet van de aangeboren natuur."

De Lezer heeft dus maar te kiezen tussen die twee tegengestelde meningen: de gebarentaal is de natuurlijke voor doven & stommen; de gebarentaal is niet de natuurlijke voor doven & stommen. Welke mening hij ook aanhangt, hij weet zeker dat hij het eens is of met de Eerwaarde Heer Deschamps van pagina 3 of met de Eerwaarde Heer Deschamps van pagina 12.

Deze Auteur overdrijft (pag. 32 & v.) de moeilijkheden van de gebarentaal schromelijk. Zo hij meer had nagedacht over de aard van deze taal, zou hij ingezien hebben dat alle mensen de basis hiervan reeds meester zijn, omdat er niemand bestaat die, als hij dat werkelijk wil, niet in staat is zijn gedachten goed, de gevoelens die hem beheersen & die hij aan anderen wil overbrengen, uit te drukken in begrijpelijke gebaren. Het is slechts het gebrek aan gewenning in het gebruiken van deze taal, dat kan doen denken dat deze moeilijk is.

Maar wat gebeurt er bij de Eerwaarde Heer De l'Épée als hij de principes van deze taal uitlegt? Allen die zijn lessen bijwonen zijn het er in het algemeen over eens dat niets zo eenvoudig & gemakkelijk is & dat er niemand bestaat die het niet ook zou kunnen doen.

Er zijn hoogstens zes weken voor nodig om je zeer behoorlijk op de hoogte te stellen van deze taal. Welnu, welke andere taal zou het meest gelukkige genie in zes weken kunnen leren? De Auteur, die zich wil wijden aan het onderwijs aan doven & stommen, zou wellicht hebben kunnen beginnen zichzelf gedurende een zo korte periode te hebben laten onderwijzen door de Eerwaarde Heer De l'Épée. Deze zo opmerkelijk eerbare

& mededeelzame Leraar zou hem met het grootste genoegen op de hoogte gesteld hebben van zijn inzichten. Wanneer de Eerwaarde Heer Deschamps de gebarentaal beter gekend had, zou hij er juister over geschreven hebben dan hij nu doet in zijn Boek.

Hij vergist zich deerlijk wanneer hij stelt (op pag. 12, 18, 34) dat deze taal zich voor de doven & stommen beperkt tot fysieke zaken & lichamelijke behoeften.

Dat mag waar zijn voor degenen die het gezelschap van andere doven & stommen ontzegd is, of die overgeleverd zijn aan Gasthuizen, of geïsoleerd verblijven ergens diep in de Provincie. Dat bewijst ontegenzeggelijk meteen ook dat wij gewoonlijk de gebarentaal niet leren van de horenden & sprekenden. Maar het ligt geheel anders voor de doven & stommen die te zamen leven in een grote Stad, in Parijs bijvoorbeeld, met recht de samenballing van alle Wereldwonderen te noemen. Op een dergelijk schouwtoneel kunnen onze ideeën zich ontwikkelen & vermeerderen, gezien de gelegenheid die wij er hebben tot het voortdurend zien & beschouwen van nieuwe & interessante zaken.

Wanneer dus een dove & stomme, zoals ik dat zelf ervaren heb (Voorwoord, pag. 5), andere doven & stommen ontmoet, die ont-

wikkelder zijn dan hij, leert hij zijn gebaren te combineren & te vervolmaken, waar ze voordien ongeordend waren & los van elkaar stonden. In de omgang met zijn lotgenoten verwerft hij al gauw de zogenaamd zo moeilijke kunst van het beschrijven & uitdrukken van al zijn gedachten, zelfs die welke het verst van het zintuiglijke verwijderd zijn, door middel van natuurlijke gebaren & met evenveel ordening & precisie als kende hij de grammaticale regels. Nogmaals, ik zal op mijn woord geloofd moeten worden, omdat ik mezelf in die situatie bevonden heb & ik uitsluitend uit eigen ervaring spreek.

Er zijn geboren doven & stommen, werklieden te Parijs, die niet kunnen lezen of schrijven & die nooit lessen gevolgd hebben bij de Eerwaarde Heer De l'Épée, maar die toch uitsluitend met gebarentaal zo goed in hun godsdienst gevormd zijn, dat ze waardig gekeurd werden toegelaten te worden tot de Sacramenten van de Kerk, zelfs tot die van de Eucharistie & het Huwelijk. Er is geen gebeurtenis te Parijs, in Frankrijk & in alle uithoeken van de Wereld, waarover wij ons niet met elkaar onderhouden. We drukken ons over alle onderwerpen even ordelijk, nauwkeurig & snel uit alsof we in het genot zijn van de gaven van spraak & gehoor.

Her zou dus een lompe misvatting zijn, ons te zien als een soort automaten, voorbestemd om op aarde te vegeteren. De Natuur is voor ons nu ook weer niet zo stiefmoederlijk geweest als gewoonlijk gedacht wordt: ze compenseert altijd in een van de zintuigen wat aan andere ontbreekt. Het ontberen van het gehoor maakt ons over het algemeen minder gauw afgeleid. Onze gedachten die, in zekere zin, naar binnen geprojecteerd zijn, brengen ons noodwendig tot meditatie & bedachtzaamheid. De taal waarvan we ons onder elkaar bedienen, is niets anders dan een getrouw beeld van de onderwerpen waarover we ons willen uitdrukken & bijzonder geëigend voor de zuivere overdracht van onze ideeën,⁵ & voor het uitbreiden van ons begrip doordat ze ons dwingt onophoudelijk te observeren & te analyseren. Deze taal is scherp: de gevoelens tekenen zich erin af, de verbeeldingskracht ontwikkelt zich erin. Geen andere is meer geschikt om grote & sterke emoties in de ziel te planten.

De Eerwaarde Heer Deschamps schijnt te wensen (pag. 33) dat er een Gebarenboek zou bestaan, om het taalgebruik te vergemakkelijken. Een dergelijk Boekdeel zou inderdaad zeer geschikt zijn om het voorstellingsvermogen te steunen. Het zou de kiem

kunnen worden van een universele taal voor alle volkeren ter Wereld, aangezien alle onderwerpen in alle Landen met dezelfde gebaren geschetst worden. Het is verbazend dat de geleerden die zich met zoveel verschillende & vaak futiele onderwerpen bezighouden, zich nog niet over dit werk gebogen hebben. Maar laten we, in afwachting van het moment waarop we van zo'n Gebarenboek kunnen gaan profiteren, vaststellen dat dit van nature al bestaat, aangezien er in de natuur niets is, absoluut niets dat niet zijn eigen gebaar in zich draagt. In de gebarentaal vind je werkwoorden, naamwoorden, alle soorten voornaamwoorden, lidwoorden, woordgeslachten, naamvallen, werkwoordstijden, bepaalde & onbepaalde wijzen, bijwoorden, voorzetsels, vervoegingen, tussenspersels etc. Zo is er niets, in welke gesproken verhandeling dan ook, dat niet in gebarentaal uitgedrukt kan worden.⁶

De Eerwaarde Heer Deschamps beperkt de gebarentaal voortdurend tot uitsluitend lichamelijke & materiële zaken, klaarblijkelijk omdat dit bij zijn ideeën past; hij beweert (pag. 18) dat als we deze taal ook aanvaarden als uitdrukkingsmiddel voor moraal, verleden & toekomst, we voor de uitdrukking van één enkel woord onze roevlucht zouden moeten nemen tot omschrijvingen, tot

een voortdurende omhaal van gebaren.

Een slechter voorbeeld om zijn stelling te staven had hij niet kunnen kiezen. Als wij, zegt hij (pag. 19) de gedachte *God* in gebarentaal willen uitdrukken dan wijzen we op de Hemel, de plaats waar de Almachtige zetelt. We beschrijven dan dat alles wat wij waarnemen door zijn hand geschapen is. Wie weet zeker of de Dove & Stomme dan niet denkt dat het Firmament *God Zelve* is... etc.

Ik zal hem geruststellen, want als ik het Opperwezen wil beschrijven door op de Hemelen te wijzen, waar hij woont, of liever waar hij zijn treeplank heeft, dan doe ik mijn gebaar vergezeld gaan van een uitdrukking van verering & eerbied die mijn bedoeling zeer waarneembaar maakt. Zelfs de Eerwaarde Heer Deschamps zou zich daarin niet kunnen vergissen. Als ik het daarentegen wil hebben over de *hemel*, over het *firmament*, maak ik datzelfde gebaar zonder het te begeleiden met de zojuist genoemde uitdrukking. Het valt dus gemakkelijk in te zien dat er tusschen die twee uitdrukkingen *God* & *Firmament* geen enkele dubbelzinnigheid of omhaal van gebaren bestaat.

Die bestaat er al evenmin bij het uitdrukken van gedachten over het *verleden* & de *toekomst*: vaak zelfs zal onze uitdrukking ervan korter zijn dan die in de spreektaal: wij hebben

bijvoorbeeld maar twee gebaren nodig voor wat u in drie woorden zegt: *de volgende week*, *de vorige maand*, *het vorige jaar*. De uitdrukking *de volgende maand* bestaat uit drie woorden, maar ik gebruik daarvoor slechts twee gebaren, een voor de *maand* & een voor de *toekomende tijd*, omdat het lidwoord *de* overbodig is: hoewel dat in sommige gevallen wel nodig kan zijn. Overigens worden al deze gebaren met ten minste evenveel snelheid gemaakt als in de spreektaal uitgesproken.

We kunnen naar waarheid verzekeren dat alles wat onze Auteur over de gebarentaal te berde brengt, inconsequent & met zichzelf in tegenspraak is. Na alle holle woorden die hij op zo'n twintig plaatsen in zijn boek tegen deze taal geuit heeft; na onophoudelijk verklaard & herhaald te hebben dat deze uiterst begrensd is & dat buiten de sfeer van de natuurlijke behoeften & de waarneembare gedachten, de gebarentaal alleen nog maar dubbelzinnig, willekeurig, moeilijk & ingewikkeld is etc., komt hij (pag. 38) met betrekking tot de Eerwaarde Heer De l'Epée tot deze terechte lofprijzing: "In deze gebarentaal heeft hij de kunst ontwikkeld alle ideeën, alle gedachten, alle gevoelens uit te drukken. Hij heeft die geschikt gemaakt voor evenveel combinaties & variaties als in de talen waar wij gewoonlijk gebruik van

maken om alles in uit te drukken, zowel op geestelijk als lichamelijk gebied. De abstracte ideeën zowel als degene die wij met behulp van onze zintuigen vormen, alles valt binnen het gebied van de gebarentaal... Deze gebarentaal kan de spreektaal vervangen. Zij is snel in haar uitvoering, helder in haar uitgangspunten & niet al te lastig in het gebruik."

Wie zou, na zo'n fraaie tirade, niet denken dat de Eerwaarde Heer Deschamps al zijn misvattingen ten aanzien van de gebarentaal had afgezworen? Geloof dat maar niet, Lezer, want onmiddellijk na de lofzang die u zojuist gelezen hebt, volgt deze conclusie:

"Hoe mooi deze methode ook moge zijn, wij zullen haar desondanks niet volgen."

Een dergelijke slotwending verwacht je niet, maar hij is wel passend voor iemand die te berde heeft kunnen brengen: "dat de natuurlijke neiging die doven & stommen hebben om zich uit te drukken in gebaren, niet bewijst dat dit ook de beste weg is voor hun opleiding" (pag. 11); "dat voor de Doven & Stommen het begrip voor de dingen niet moeilijker te verwerven is door het woord dan door de gebaren" (pag. 21). Etc. Etc. Etc.

Het zou tijdverlies zijn dergelijke beweringen te weerleggen; het is voldoende ze weer

te geven om de onjuistheid ervan te doen beseffen. Overigens is er iets heel gemakkelijk met de Eerwaarde Heer Deschamps: om hem te weerleggen hoef je hem, zoals reeds meerdere keren aangevoerd, alleen maar tegenover zichzelf te plaatsen.

Een van de sterkste bezwaren van deze Auteur tegen het gebruik van gebaren, is dat ze in het donker nutteloos zijn voor de overdracht van gedachten. (pag. 163).

Deze moeilijkheid lijkt op het eerste gezicht iets waars te hebben, roch is ze even beuzelachtig als de andere. Laat men mij maar met een van mijn dove & stomme lotgenoten in een donkere kamer zetten; dan zal ik hem met gebaren zeggen dat hij deze of gene boodschap moet gaan doen, in Parijs of in de omgeving ervan; ik zou hem over een willekeurig gekozen gebeurtenis informeren etc. zonder dat daarvoor een grotere hoeveelheid gebaren nodig is dan bij klaarlichte dag. De handeling zou alleen wat langer duren, maar nog altijd honderdmaal vlugger & gemakkelijker gaan als de twee middelen die onze Auteur heeft bedacht (pag. 163); deze bestaan eruit dat je de lippen van degene die spreekt moet aanraken, of dat je met je vinger in de handpalm van de dove & stomme moet schrijven wat je hem wilt doen begrijpen.

Laten we, om aan te tonen hoeveel tijd die handelingen in beslag zouden nemen, eens een paar van de eenvoudigste woorden uit de conversatie nemen, zoals *verering*, *vernedering*, *verzuchting* etc. Die drie woorden omvatten ten minste dertig letters uit het alfabet die je een voor een van de lippen zou moeten lezen door deze aan te raken, of - op de tweede manier - uit je handpalm zou moeten lezen, om de boodschap te verstaan. Welk een scherpzinnigheid, welk een geheugen, welk een verfinde tastzin & welk een tijd zou al niet vereist zijn om zonder verwarring een zo groot aantal tekens uit te drukken & te onthouden?

In de diepste duisternis zijn mij in de gebarentaal vier of vijf gebaren voldoende om diezelfde woorden weer te geven & die gebaren zijn dan even expressief als het woord, even snel als de wind. Ziehier het gehele geheim van die handeling: wanneer ik mij in het duister bevind & ik wil spreken met een dove & stomme, neem ik zijn handen in de mijne & maak ik daarmee de gebaren die ik anders met de mijne zou maken, wanneer ik mij in het daglicht zou bevinden. Wanneer hij mij wil antwoorden, pakt hij op zijn beurt mijn handen & maakt daarmee de gebaren die hij zelf zou maken wanneer we elkaar zouden kunnen zien.

Ondanks de weinig doordachte afkeer die de Auteur voor de gebaren schijnt te voelen, maakt hij er zelf toch regelmatig gebruik van in zijn systeem van opvoeding via het woord.

Waar hij in zijn Voorwoord of Voorrede ingaat op de wijze waarop hij zijn Doven & Stommen de naamgeving van de dingen uitlegt, zegt hij (pag. XXX): "Ik verzuim nooit hun daarbij ook *het gebaar voor de zaak*, ook de uitdrukking ervan te geven, om hun begrip ervoor bij te brengen, wanneer die niet voldoende tastbaar is van aard." Hij gaat aldus verder: "De vervoeging van de werkwoorden confronteert ons met een menigte aan te verklaren zaken, persoonlijke voornaamwoorden, enkel- & meervouden, tijden etc... Het is juist dat ik me daarbij *beroeven kan op de gebaren* om me duidelijk te maken."

Hij legt uit (pag. 67) hoe hij aan zijn Leerlingen het begrip God verklaart & ontwikkelt & voegt daaraan toe: "Je voelt uitstekend aan hoe *de gebaren zeer behulpzaam* zijn bij deze oefening." Hij zegt ook nog (pag. 69): "Nadat ik hun deze details meerdere keren heb laten lezen & ze aan hen heb uitgelegd *met natuurlijke gebaren, etc.*" Zie daarbij ook nog pagina 125, waarop de Auteur in een lange uitweiding vertelt hoe hij zijn Leerlingen, ook nu weer met behulp van de

natuurlijke gebaren, de voornaamwoorden uitlegt etc. etc.

De praktijk van de Auteur is hierbij dus in tegenspraak met zijn principes & inderdaad, welk ander middel dan het gebruik van gebaren zou hij kunnen aanwenden om aan zijn Leerlingen het begrip van de woorden bij te brengen & om zich ervan te verzekeren dat ze deze ook begrijpen? Ik zeg het rond uit: wanneer aan het onderricht van doven & stommen de gebaren ontnomen worden, is het onmogelijk van hen iets anders te maken dan sprekende machines.

Die eindjes draad die de Auteur gebruikt (Voorwoord, pag. XXV) om aan zijn Leerlingen duidelijk te maken dat de lettergrepen van de woorden met elkaar verbonden dienen te worden, zijn ook alweer gebaren, maar dan wel zelfbedachte; het zou gemakkelijker zijn daarvoor eenvoudigere & minder stuntelike gebaren te vinden. De Auteur lijkt over een zeer schrale gebarenvoorraad te beschikken: hij bedient zich wellicht ook van kleine eindjes draad om aan zijn klas het mysterie van de Heilige Drievuldigheid te verklaren.

Zelfs uit de praktijk van de Eerwaarde Heer Deschamps moeten we dus concluderen dat de gebarentaal het belangrijkste communicatiemiddel dient te zijn bij het onderricht

aan Doven & Stommen & dat je - goedschiks of kwaadschiks - altijd op deze methode terugvalt, om de belangrijke redenen dat deze taal hun natuurlijke is & de enige die ze kunnen begrijpen, tot hen met behulp daarvan een andere aangeleerd is. Het was dus wel de moeite waard zoveel ophef te maken tegen die arme gebarentaal!

De Eerwaarde Heer Deschamps vergeet al te vaak dat het niet precies het doel van de Eerwaarde Heer De l'Épée is, zijn Leerlingen de gebarentaal te leren. Die taal is het middel & niet het einde van zijn onderricht. Deze wijze Leraar verwaarloost geen enkel onderdeel van het soort onderwijs waarvoor ze ontvankelijk zijn. Zo leert hij hun naast de Godsdienst, die belangrijkste der wetenschappen die hij hun grondig bijbrengt, naast het lezen, schrijven & de grondslagen van het rekenen, naast drie of vier talen, waarvan hij een globale kennis doorgeeft aan diegenen onder zijn leerlingen die zich het intelligentst tonen, ook het spreken aan & oefent hij hen, precies zoals de Eerwaarde Heer Deschamps, van de lipbewegingen de woorden te raden of te lezen die tot hen gesproken worden.⁷ Maar hij bereidt ze op die twee genoemde oefeningen voor door middel van het lezen, schrijven & het woord-

begrip. Welnu, wie begrijpt dan niet dat de dove & stommen die de betekenis van de woorden volstrekt doorgronden, veel meer mogelijkheden hebben om van het lezen over te gaan op het uitspreken, of dat ze - beter gezegd - zonder moeite het ene & het andere tegelijk kunnen leren?

De Auteur maakt deze kundigheid tot een groot mysterie. Hij geeft voor dat het uiterst wonderbaarlijk is dat je met je ogen kunt horen, dat wil zeggen dat je aan de bewegingen van lippen, tong & wangen de uitgesproken woorden kunt begrijpen. Allen die mij kennen, weten dat de mensen met wie ik geregeld omga mij zelden anders aanspreken, zonder dat het daarbij nodig is enig geluid te maken, gegeven dat de articulatie correct & duidelijk is. Toch heb ik daarin in het geheel geen lessen gevolgd: de Natuur zelf is mijn enige gids geweest. Het middel is zo eenvoudig dat er geen dove & stomme is die deze kunst niet op eigen kracht meester wordt, wanneer hij eenmaal de betekenis kent van de woorden van de dagelijkse spreektaal. Alleen moeten de mensen die zo met hen willen spreken, hun woorden bedaard & zeer duidelijk uitspreken, hun mond daarbij voldoende openen, opdat de dove & stomme het spraakmechanisme kan zien. Ook dienen zij elke lettergreep wat extra te beklemtonen & aan

het einde van elk woord een korte pauze te nemen.

Ik meen dat ik tot nu toe reeds voldoende te herde heb gebracht om de Eerwaarde Heer Deschamps te verzoenen met de gebarentaal. Maar om nog wat meer licht op deze taal te werpen, zal ik, zoals ik reeds beloofd had (Voorwoord, pag. 6), in weinig woorden uitleggen welk gebruik mijn lotgenoten ervan maken, zonder dat zij hierin andere lessen hebben gevolgd dan die van de Natuur.

Overigens verklaar ik oprecht, voordat ik verder ga, dat het geenszins mijn bedoeling is de Auteur ten aanzien van wie ik de vrijheid neem kritiek uit te oefenen, te deprimeren: ik huldig & respecteer zijn ijver voor een soort werk dat alleen maar sterk aangemoedigd dient te worden. Hij is te welkend om zich door mijn opmerkingen beledigd te kunnen voelen & als hij deze als vooroordelen beschouwt, zal hij bepaald toch wel inzien dat het niet mijn intentie is hem te ergeren. Trouwens, hij geeft zelf toe (pag. IV) dat hij niet meer dan enkele schreden heeft gezet op deze moeilijke weg, er is dus nog tijd om hem weer op het rechte pad te brengen^s & hem een beter idee te geven ten aanzien van een taal die hij naar het schijnt onvoldoende doorgrondt: dat is het belangrijkste doel van de nieuwe opmerkingen die

u hier te lezen krijgt & die dit Werk zullen besluiten.

De Eerwaarde Heer Deschamps is niet de enige die meent (pag. 37) dat de Eerwaarde Heer De l'Épée de gebarentaal heeft geschapen & uitgevonden: maar deze mening is niet houdbaar, aangezien ik reeds bewezen heb (pag. 14) dat mijn lotgenoten die lezen noch schrijven kunnen & die het onderwijs van deze kundige Leraar geenszins gevolgd hebben, roch een zeer uitgebreid gebruik maken van deze taal; dat ze de kunst verstaan om door middel daarvan hun gedachten & ideeën, waaronder zelfs die welke het verst van het zintuiglijke afstaan, anderen voor ogen af te schilderen.

Hier volgen enkele details die in het bijzonder zullen doen begrijpen hoe het bewonderenswaardige, maar eenvoudige & natuurlijke onder ons in de praktijk wordt gebracht.

I. Wanneer wij het willen hebben over iemand die wij kennen & die we regelmatig zien, hebben we maar twee of drie gebaren nodig om hem aan te duiden. Het eerste is een algemeen gebaar & bestaat uit het leggen van de hand op hoofd of borst, om het geslacht van de persoon aan te duiden; vervolgens maken we een specifiek gebaar dat het meest passend is om die persoon te karakteriseren. Maar we hebben meer gebaren nodig

om iemand die we zelden zien & van wie we een onvolledig beeld hebben, of die we slechts van reputatie kennen, te benoemen & te beschrijven. Eerst duiden we het geslacht van de persoon aan, dat gebaar dient altijd vooraf te gaan; dan maken we het gebaar dat aangeeft in welke klasse deze persoon door geboorte & welstand geplaatst is; vervolgens duiden we hem als individu aan met gebaren die ontleend zijn aan zijn beroep, zijn verblijf etc. Deze handeling vraagt niet meer tijd dan, naar ik aanneem, nodig is om te zeggen: *De Heer de Lorme, Lakenkoopman, rue Saint-Denis.*

U zult zich kunnen indenken dat wij in het verdere verloop van het gesprek een zo groot aantal gebaren niet telkens herhalen om dezelfde persoon aan te duiden. Dat zou immers even belachelijk zijn als wanneer je bij een gesprek over iemand voortdurend zijn naam, zijn bijnaam & al zijn hoedanigheden zou herhalen.

II. Wij kennen twee verschillende gebaren om de adel te beschrijven; dat wil zeggen dat we deze in twee klassen indelen, de hogere & de lagere. Om de hoge adel aan te duiden, leggen wij de linkerhand plat op de rechterschouder & trekken die tot op onze linkerheup; vervolgens spreiden we ter plaatse onze vingers & leggen die op ons hart.

We beschrijven de lage adel door met een vingertop een lintje & een kruisje te tekenen op het knoopsgat van ons kostuum. Om vervolgens de persoon uit een van die klassen om wie het gaat verder aan te duiden, gebruiken we gebaren die ontleend zijn aan zijn werkzaamheden, zijn wapentekens, zijn livrei etc., of ook het meest natuurlijke gebaar dat hem karakteriseert.

III. Wanneer ik iemand uit onze kenniskring wil aanduiden die de naam draagt van een bekend iets, zoals *Het kind*, *Het bos*, *De rivier* etc., dan zou ik zeker niet het gebaar maken voor een *kind*, een *bos*, een *rivier* etc., ik zou dan zeker weten dat mijn lotgenoten mij niet begrepen, omdat die geen enkel verband zien tussen een mens & een *rivier* etc. & mij in mijn gezicht zouden uitlachen. Maar in de wetenschap dat onze taal het kenmerkende begrip van de dingen schildert & geenszins de willekeurige namen die er in de spreektaal aan gegeven worden, zou ik die mensen aanduiden met hun kenmerkende eigenschappen, zoals ik zojuist al heb uitgelegd.

Zo ook zou ik als ik een *Prins van den Bloede* moest aanduiden, nadat ik eerst het gebaar voor Hoge Heer had gemaakt, nooit het gebaar gaan maken van *het bloed dat door onze aderen stroomt*: dat zou alleen een woordgebaar

zijn. Ik zou dan mijn gebaren ontleenen aan de graad van verwantschap tussen de Prins & de Vorst.

IV. Het gebaar voor de klasse van de Kooplieden is niet hetzelfde als dat voor de Fabrikanten die hun eigen produkten verkopen, want de doven & stommen zijn verstandig genoeg om die twee standen niet door elkaar te halen. Zij zien als echte Kooplieden slechts degenen die het een of ander opkopen om het vervolgens te verkopen zoals ze het gekocht hebben, zonder er iets aan te veranderen. Het algemene gebaar dat wij gebruiken om hen aan te duiden, geeft dat zeer natuurlijk aan. Wij nemen tussen onze duim & wijsvinger een stukje van onze kleiding of van elk ander voorwerp & dat bieden we aan zoals een koopman die zijn koopwaar aanbiedt; vervolgens imiteren we de handeling van het uittellen van geld in onze hand & direct daarop kruisen we de armen als iemand die gaat rusten. Die drie vereenigde gebaren duiden de algemene klasse van de Kooplieden in de ware zin des woords aan.

Het gebaar voor *werken* is het algemene gebaar voor de klasse van Fabrikanten, Ambachtslieden & Handwerkslieden. U kunt u voorstellen dat er een extra gebaar nodig is om te weten of het om een Baas gaat. Welnu, daartoe heffen wij de wijsvinger & wijzen

daar vervolgens mee naar beneden met een bevelende toon: dat is het algemene gebaar voor alle Bazen. We gebruiken dat ook als we spreken over een Koopman die een winkel houdt, om hem te onderscheiden van de kleine Koopliden die op de straat hoeken venten. Als we iemand uit een van deze klassen direct willen beschrijven, dan behoeven we alleen nog het soort handel dat de Koopman bedrijft, of de arbeid van de Fabrikant aan te geven, vervolgens zijn huis of het meest passende gebaar om hem te karakteriseren.

Dus al naar de noodzaak het vereist of de duidelijkheid van uitdrukking het vraagt, kondigen wij altijd met algemene gebaren de klasse aan van de persoon over wie wij het hebben, of die wij willen doen kennen.

U zult inzien dat dit even eenvoudige als natuurlijke middel het voorstellingsvermogen veel onzekerheid & werk bespaart: we leiden het zo als het ware stapvoets naar het onderwerp waarmee we het willen confronteren. Deze voortgang ordent onze gedachten & geeft ons de mogelijkheid te begrijpen over welke persoon gesproken wordt, met minder gebaren dan er woorden nodig zijn om die persoon te benoemen met naam, voor naam & kwaliteiten.

Op dezelfde wijze kunnen wij in een gezin waarin bijvoorbeeld een tiental kinde-

ren is, niet meer dan twee of drie gebaren een van die kinderen aanduiden.

V. Maar hier is nog iets veel sterkers dat ik graag wil bewijzen. Parijs is een zo uitgestrekte stad dat je verplicht bent het adres op te schrijven van mensen waar je voor de eerste keer naartoe gaat & ondanks die voorzorgsmaatregel heb je vaak heel wat moeite de woning van de mensen waar het om gaat te vinden. Toch is er geen enkele woning in Parijs, geen winkel, herenhuis of kamer op een eerste of een vijfde verdieping, waar ik niet een van mijn dove & stomme lotgenoten heen kan zenden, al kan hij lezen noch schrijven, gesteld dat ik de plaats een enkele keer gezien heb. Ik verstrek hem het adres van de gewenste persoon met veel minder gebaren dan ik woorden nodig heb om het op te schrijven.

VI. Wat ik gezegd heb over de algemene gebaren met betrekking tot elke maatschappelijke klasse, geldt evenzeer voor alle onderwerpen die wij afzonderlijk te kennen willen geven & wanneer de gedachte eraan wat veraf ligt, het natuurlijke gebaar ervoor niet dadelijk voorhanden is, of wanneer het als zodanig onvoldoende expressief is.

In dat geval maken we het algemene gebaar met betrekking tot dat onderwerp. Als ik bijvoorbeeld spreek over een bepaald stuk

gebak & het gebaar daarvoor zou ook kunnen gelden voor een ander voorwerp, laat ik dat vooraf gaan door het op deze categorie betrekking hebbende algemene gebaar. Zodoende is het onmogelijk dat de Stomme zich vergist in het gebaar dat de soort aangeeft waarover ik het heb; zijn voorstellingsvermogen is immers al gericht op die ene bepaalde categorie die mij bezighoudt.

Ten aanzien hiervan herinner ik me dat ik eens te zamen was met iemand die in het genot was van spraak & gehoor & die een klein, zwart stokje in de hand had; in gebarentaal vroeg ik haar van welk materiaal dat stokje was. De vrouw antwoordde me hardop *van walvisbalein*. Maar omdat ik haar niet begreep, verzocht ik haar mij de zaak in gebaren uit te leggen. Ze maakte een aantal belachelijke gebaren die heel veel verschillende dieren konden aanduiden. Omdat ze begreep dat ik haar absoluut niet verstond, vroeg ze mij een schrijfstift om het woord op te schrijven. Een van mijn dove & stomme lotgenoten die erbij was, het materiaal kende & begrepen had wat ik wilde weten, maakte onmiddellijk de beweging van een zwemmende vis & vervolgens het gebaar voor een reusachtig dier. Die twee gebaren waren voldoende om me te doen begrijpen dat het stokje van *walvisbalein* was, omdat het eerste gebaar de algemene cate-

gorie vissen had aangegeven.

Zo zijn de algemene & bijzondere gebaren die wij in onze taal gebruiken.

We kunnen alle gebaren uit deze taal reduceren tot drie algemene categorieën: door ze samen te voegen & met elkaar te combineren kun je alle mogelijke gedachten uitdrukken.

1. De gebaren die ik *gewoon of elementair* noem: dat zijn de natuurlijke gebaren die alle Naties ter wereld regelmatig in gesprekken gebruiken voor een veelheid aan gedachten waarvoor het gebaar sneller & expressiever is dan het woord. Je vindt ze over het algemeen in alle onderdelen van een gewoon verhaal & in het bijzonder bij de voornaamwoorden & de tussenwerpsels. Die gebaren zijn, als gezegd, bij alle mensen aangeboren, maar zij die kunnen horen & spreken maken ze zonder er bij stil te staan & na te denken, terwijl de doven & stommen ze altijd zeer bewust gebruiken, dat wil zeggen om hun gedachten te uiten & die waarneembaar te maken.

Ik wil hiermee niet beweren dat mijn lotgenoten precies weten wat een voorzetsel, een lidwoord, een werkwoord etc. is, dat weten ze al evenmin als driekwart van degenen die spreken. Maar als je hun vraagt waarom ze de drie gebaren maken waarmee ze de zin *Ik wil het uitdrukken*, dan kost het hen geen

enkele moeite te antwoorden dat ze ten 1e hun wijsvinger tegen de borst leggen om aan te geven dat het om *hen* & om *hen alleen* gaat; ten 2e dat ze diezelfde wijsvinger op & neer bewegen om hun *wil* aan te geven; ten 3e dat ze met diezelfde wijsvinger wijzen naar de zaak waarop ze doelen om het *onderwerp* of de *bewoording* van hun wil duidelijk te maken.

II. De gebaren die ik *doordacht* noem: De gebaren beduiden onderwerpen die, hoewel ze in absolute zin gesproken wel hun natuurlijke gebaar hebben, tóch enig nadenken vergen om ze te kunnen combineren & begrijpen. Ik heb al diverse voorbeelden van deze gebaren gegeven, toen ik het had over de algemene & specifieke gebaren.

III. De *analytische* gebaren: dat wil zeggen die welke natuurlijk geworden zijn door analyse. Deze gebaren zijn bestemd voor het uitdrukken van gedachten die strikt genomen geen natuurlijk gebaar kennen & die door middel van analyse aan de gebarentaal zijn toegevoegd. Het zijn vooral die gebaren & die van de voorafgaande categorie, die de Eerwaarde Heer De l'Epée aan methodische regels onderworpen heeft, teneinde de opleiding van zijn Leerlingen te vergemakkelijken.

Voor mezelf leg ik de fundamenten van deze analyse als volgt uit. Ik heb geen enkele

le kennis van de Metafysiek, van de Grammatica of van de wetenschappen, zoals je die door een geregelde studie verwerft; maar gezond verstand & rede zeggen mij dat wanneer ik de gedachte aan een onderwerp alleenstaand & geïsoleerd, geheel los van alle betekenissen beschouw, het mij om te beginnen onmogelijk lijkt deze gedachte om te zetten in een visuele weergave; als ik daarentegen de bijgedachten waarvan de eerste gedachte vergezeld gaat in ogeschouw neem, vind ik een veelheid aan natuurlijke gebaren die ik in een oogwenk met elkaar kan combineren & die de gedachte opeens zeer duidelijk maken. Ik heb daar in het voorgaande (pag. 21) al een voorbeeld van gegeven ten aanzien van het woord *God*.

Hetzelfde geldt voor de minder abstracte gedachten waarvan de weergave niettemin alleen door analyse gevonden kan worden. Wanneer ik bijvoorbeeld wil spreken over een *Ambassadeur*, kan ik voor die gedachte niet onmiddellijk een natuurlijk gebaar vinden; maar wanneer ik terugga tot de bijkomstige gedachten, vind ik gebaren voor *een Koning die een Heer naar een andere Koning zendt, om belangrijke zaken te behandelen*.⁹

Zo zal een dove & stomme uit Peking even gemakkelijk als een Franse dove & stomme

de gedachte die ik wil uitdrukken, begrijpen.

De Eerwaarde Heer De l'Épée legt zeer goed uit (*ONDERRICHT aan Doven & Stommen*, pag. 144.)¹⁰ welke gebaren nodig zijn om de gedachte *degenereren* weer te geven: dat zijn dezelfde gebaren die mijn lotgenoten gebruiken. We vinden dus altijd door analyse van de bijgedachten bij de hoofdgedachte de gebaren om deze laatste gedachte tot uitdrukking te brengen.

Ik kan niet begrijpen dat een taal als die van de gebaren, die het rijkst is aan uitdrukkingen, het meest doeltreffend & die het onschatbare voordeel heeft uit zichzelf duidelijk te zijn voor alle mensen, desondanks zo sterk veronachtzaamd wordt & dat in zekere zin slechts de doven & stommen deze spreken. Dat is, ik geef het toe, een van die inconsequenties van de menselijke geest, waar ik niet over uit kan.

Verscheidene vermaarde Geleerden hebben zich tevergeefs het hoofd gebroken bij het zoeken naar de bouwstoffen voor een universele taal die het centrum van vereniging voor de gehele wereldbevolking zou moeten worden. Hoe komt het dan dat ze niet opgemerkt hebben dat de ontdekking ervan al kant & klaar was, dat deze taal van nature al bestond in de gebarentaal, dat deze taal alleen

nog vervolmaakt diende te worden & de methodische onderbouwing moest krijgen die de Eerwaarde Heer De l'Épée er met zo gelukkige hand aan geschonken heeft?¹¹

Beschouw overigens alles wat ik in dit geschrift gezegd heb niet als het gevolg van een meer vurige dan bedachtzame ijver met betrekking tot een taal die mij door mijn gebrek wordt opgedrongen & tot de voordelen van de methode van de Eerwaarde Heer De l'Épée die geheel gebaseerd is op het gebruik van deze taal. Ik zal laten zien dat Geleerden die meer dan ieder ander de oorsprong & het principe van de talen uitgediept hebben, op deze twee punten even gunstig geoordeeld hebben als ik.

Een van hen is de Heer Court de Gébelin, Auteur van een *Universele Grammatica*, in 1774 gedrukt bij Ruault; een ander is de Auteur van een *Synthetische Verhandeling over de oorsprong & vorming van de talen*, in hetzelfde jaar & bij dezelfde Boekverkoper gedrukt; de derde is de Eerwaarde Heer De Condillac, Auteur van een *Leergang*, gedrukt in 1776 & verkrijgbaar bij Monory. Ik kan niet beter eindigen dan met citaten uit het werk van deze drie Schrijvers.

De eerste drukt zich in hoofdstuk IX: *Over de diverse wijzen om ideeën af te schilderen*, als volgt uit (pag. 16): "De doven & stom-

men aan wie tegenwoordig op een even mooie als eenvoudige wijze geleerd wordt welke taal dan ook te begrijpen & zich erin duidelijk te maken & wier oefeningen je niet zonder ontroering kunt aanzien, hebben geen andere opleidingen genoten. Niet alleen is hun geleerd hun gedachten via gebaren uit te drukken & in verschillende talen te schrijven, ze zijn zelfs ingewijd in de principes die ten grondslag liggen aan de universele Grammatica & die, gebaseerd op de natuur & de orde der dingen, onveranderlijk zijn & de grondslag vormen voor alle vormen waarin gedachten bij elk volk & in elke verschillende methode afgeschilderd worden."

Op een andere plaats in hetzelfde Werk zegt hij ook nog (pag. XXII): "Je kunt uit gebaren een taal opbouwen die onderworpen is aan dezelfde grondslagen, aan hetzelfde verloop, aan dezelfde regels als de gewone taal, omdat deze dezelfde onderwerpen kan afschilderen, dezelfde gedachten, dezelfde gevoelens & dezelfde hartstochten."

De tweede neemt zich in zijn Werk voor, de oplossing te vinden op de belangrijke vraag te weten *hoe de Mensen er uit zichzelf in slagen zich een taal te scheppen*. Hij merkt op pagina 21 op dat een van de eerste talen die ze onder elkaar gebruiken de gebarentaal zal

zijn; omdat deze taal in hoge mate losstaat van elke overeengekomen norm & de gedachte aan de dingen verbeeldt, of in het geheugen roept, door gebaren die niet willekeurig zijn, maar *natuurlijk*. "Deze taal", zegt deze geleerde Auteur, "is een soort van schilderkunst die, door middel van gebaren, houdingen, posities, bewegingen & lichaamshandelingen, bij wijze van spreken ons de dingen voor ogen tovert. Deze taal is voor de mens zo natuurlijk dat wij ondanks de steun die wij krijgen van onze gesproken talen bij het uitdrukken van onze gedachten & alle nuances daarvan, wij er toch nog een zeer regelmatig gebruik van maken, vooral wanneer we door enige hartstocht meegesleept worden & afstand doen van de koele & afgemeten toon die ons door onze *Conventies* wordt voorgeschreven, om ons op Natuurlijker wijze te uiten."

"Deze taal is ook heel gewoon voor kinderen: ze is de enige waarvan Stommen onder elkaar gebruik kunnen maken & het is een vast gegeven dat ze door middel daarvan de overdracht van hun gedachten zeer ver kunnen doorvoeren."

Aan de zojuist geciteerde passage voegt de Auteur nog de volgende Noot toe (pag. 22): "Wat de volmaaktheid betreft die in de gebarentaal bereikt kan worden, zijn er ver-

bazingwekkende zaken bekend ten aanzien van de stommen van het Grand Seigneur-instituut. Wie ook maar de geringste twijfel heeft aan de mogelijkheid daarvan, dient zich naar de Eerwaarde Heer De l'Épée te begeven op de dagen dat hij zijn lessen geeft: u ziet dan in een met ontroering vermengde bewondering hoe deze eerbare burger omringd wordt door een menigte Stommen die hij lesgeeft met evenveel ijver als onbaatzuchtigheid. Zijn belangrijkste leermiddel is een *mimische- of gebaren-taal*, die hij tot een zo grote hoogte van volmaaktheid heeft ontwikkeld, dat elke gedachte daarin zijn kenmerkende gebaar heeft, altijd ontleend aan de natuur of zo dicht mogelijk bij de natuur. Overeenkomstige gedachten worden weergegeven door overeenkomstige gebaren, geschikt om op tastbare wijze de onderlinge verbanden & betrekkingen duidelijk te maken. Door middel van deze gebaren begrijpen zijn Leerlingen de meest subtiële analyse van het wezen van de talen & in het algemeen ook de abstractste ideeën & geven die dan ook weer. Het is een soort van vereenvoudigde & geperfectioneerde hiëroglifyentaal die alles omvat & die door middel van gebaren schetst wat de Chinezen met *penseelstreken* schetsen."

De Eerwaarde Heer De Condillac maakt onderaan *pagina II, Deel I*, schrijvend over de actieve taal die hij verdeelt in twee categorieën, de natuurlijke waarin de gebaren gegeven worden door de natuurlijke bouw van de organen & de kunstmatige waarvan de gebaren analogisch worden afgeleid, de volgende opmerking: "De Eerwaarde Heer De l'Épée, die de doven & stommen opleidt met een opmerkelijke scherpzinnigheid, heeft van de actieve taal een methodische, even gemakkelijke als eenvoudige vaardigheid gemaakt, waarmee hij aan zijn Leerlingen allerlei soorten gedachten doorgeeft & ik durf te zeggen gedachten die *exacter & preciezer* zijn dan die welke je gewoonlijk met behulp van het gehoor verwerft. Omdat wij er in onze jeugd toe beperkt worden de betekenis van de woorden te beoordelen naar de omstandigheden waaronder we ze horen uitspreken, gebeurt het ons vaak dat we ze slechts bij benadering begrijpen & wij stellen ons dan ons gehele verdere leven met dit *bij benadering* tevreden. Zo gaat dat niet bij de doven & stommen die onderricht van de Eerwaarde Heer De l'Épée ontvangen: hij heeft maar één middel om aan hen de gedachten door te geven die niet als zintuiglijk gekwalificeerd kunnen worden; dat is deze te analyseren & deze door hen met hem mee

te laten analyseren. Hij voert hen dus van de zintuiglijke gedachten naar de abstracte, door eenvoudige & methodische analyses & daarbij valt te beoordelen hoevele voordelen zijn actieve taal heeft boven de gearticuleerde klanken van onze kindermisjes & huisonderwijzers."

"De Eerwaarde Heer De l'Epée brengt zijn Leerlingen Frans, Latijn, Italiaans & Spaans bij & hij converseert met hen in die vier talen via die ene actieve taal. Maar waarom dan zovele talen? Dat is om de buitenlanders in staat te stellen zich een oordeel over zijn methode te vormen & hij vleit zich daarbij met de hoop dat er wellicht¹² een Machtig iemand zal komen die een instituut tot stand brengt voor de opleiding van doven & stommen. Hij heeft er zelf een opgericht & daaraan offert hij een deel van zijn fortuin. Ik meende er goed aan te doen deze gelegenheid aan te grijpen om recht te doen aan de talenten van deze edelmoedige Burger, die mij geloof ik niet kent, ook al ben ik dan bij hem geweest, heb ik zijn Leerlingen gezien & heeft hij me op de hoogte gesteld van zijn methode."

N.B. De *Basisleergang voor de opleiding van Doven & Stommen*, van de Eerwaarde Heer Deschamps, wordt te Parijs verkocht door de Frères DE BURE, quai des Augustins.

E I N D E

NOTEN

VAN DE BEZORGER.

1. [De Auteur, die de naam Pierre Desloges draagt, werd geboren in 1747 in Grand-Préssigny, nabij La Huye in het bisdom Tours; hij is Boekbinder van zijn vak & Behanger; hij woont in het kleine Chartres-huis, rue des Mauvais Garçons in de Faubourg Saint-Germain, te Parijs.]

2. [Aan de beschrijving die de Auteur hier geeft van zijn toestand, met betrekking tot de spraak die hem nog resteert (een beschrijving die verbaast door haar nauwkeurigheid & duidelijkheid), voeg ik nog toe dat zijn doofheid het hem onmogelijk maakt die precies te kennen. Zijn stem is namelijk uiterst zwak: niet meer dan een tamelijk verward, gering gemurmel, waarbij de tandarticulaties uitzonderlijk versterkt worden & in de plaats komen voor de meeste die een regelmatige uitspraak zou vereisen. Tevergeefs heb ik hem ertoe opgewekt meer klank & glans aan zijn stem te geven, hij heeft me steeds weer laten weten dat dit voor hem onmogelijk was: wanneer dit het geval is, moeten de organen die kenmerkend zijn voor de stem, evenals die van het gehoor, aangetast zijn door de wrede ziekte die hem in zijn jeugd getroffen heeft.]

Ik begrijp dat ik met veel gewenning & toewijding ertoe had kunnen komen, zoals hij zegt, de vormeloze klanken van zijn spraak te ontwarren; ik heb hem te weinig ontmoet om daartoe een poging te kunnen wagen. De eenvoudigste manier om je met hem te onderhouden, is met de pen in de hand: die handelwijze heb ik dan ook steeds gevolgd. Gelukkig dat hij de vermogens om te lezen & te schrijven vast heeft kunnen houden & zulks gevoegd bij het taalinzicht dat hij in zijn vroegste jeugd reeds verworven had. Zijn lees oefeningen hebben de kennis die hij van de geschreven taal reeds bezat, onderhouden & versterkt; zijn denkvermogen & zijn natuurlijke talenten hebben de rest gedaan.]

3. [Deze ervaringen bewijzen wat horen betekent voor onze Auteur & voor al degenen die het ongeluk hebben zijn gelijke te zijn; ze nemen door fijngevoeligheid of door de trilling van de omringende lucht zekere schokken waar die zich voordoen in voorwerpen binnen hun bereik. Het horen is voor hen niet meer dan de wepasing & het effect van wat waarlijk fijngevoeligheid genoemd mag worden. Ik ben er vast van overtuigd dat onze Auteur, hoe intelligent hij ook is, niet het geringste restant bewaard heeft van de exacte waarde die wij aan het woord horen hechten. Zijn uitleg, die trouwens van immens belang lijkt voor onze wijsgerige Lezers, bewijst dat overigens.]

4. [Naar schatting van de Heer Peyreije & de Eerwaarde Heer De l'Epée was meer dan de helft van de doven & stommen die ze onder behandeling

gehad hebben niet geheel doof, dat wil zeggen dat hun oren geprikkeld konden worden tot een werkelijk gehoor, door zeer sterke & zeer harde geluiden. Maar dat soort stommen komen daar niet veel verder mee. Wanneer het oor van een kind zodanig verstopt is dat het de klanken van onze spraak niet duidelijk kan onderscheiden, ondergaat het reeds alle ellende van de volslagen doofheid. Onwetend van de gebruikelijke klanken van onze talen & de begrippen die wij daaraan hechten, blijft het onvermijdelijk stom. Wat onze Auteur betreft, die blijkt totaal doof: het meest snerpemde gesluit heeft geen enkel effect op zijn oren.]

5. [Het is ontegenzeggelijk het grote voordeel van de gebarentaal of de mimische taal, dat ze helder & precies is: daarin vindt ze het in zekere zin van de gesproken talen. Deze kunnen gedachten slechts afschilderen door tussenkoms van klanken, de andere schildert ze rechtstreeks af. Onze talen staan dus, wanneer je dat zo mag zeggen, verder van de onderwerpen af dan de gebarentaal: ze kunnen ons de zaken alleen duidelijk maken door een sluier die altijd eerst doorbroken moet worden om tot het inzicht in de door het woord uitgedrukte zaak te kunnen komen.

Ik word aangesproken in een willekeurige Europese taal: ik moet dan noodzakelijkerwijze twee achtereenvolgende waarnemingen doen die zeer verschillend zijn van elkaar: 1e. De waarneming van de klanken of woorden van die taal; 2e. De waarneming van de aan die woorden te hechten betekenissen. Omdat die twee waarnemingen, zoals ik zojuist

al stelde, zeer verschillend zijn, door het zuiver willekeurige verband tusschen woorden & gedachten. bemerk ik heel goed als iemand me in een willekeurige taal aanspreekt, dat hij, evenals ik, de woorden van die taal kent, maar ik kan er niet absoluut zeker van zijn dat hij er dezelfde betekenissen aan hecht als ik. Dat is vooral zo bij kinderen: die bedienen zich heel lang van de taal, zonder een zeer precieze gedachte over de woorden waaruit deze is samengesteld. Welnu! Hoevele volwassenen zijn op dit punt kinderen!

Daarentegen zie ik in de gebarentaal of de mimische taal onmiddellijk & noodzakelijkerwijze de waarneming van het gebaar samen vallen met de waarneming van de betekenis, zodat, als ik het gebaar voor een boom zie, voor een huis etc., ik onmiddellijk de gedachte krijg aan die boom, aan dat huis etc. Wanneer men mij dus met een gebaar een willekeurig onderwerp beschrijft, komen daar twee grote voordelen bij naar buiten die de voortreffelijkheid van de gebarentaal aantonen. 1e. De zekerheid die ik heb dat de gebarende persoon zeer precies vormgeeft aan het onderwerp dat hij me voorlegt, omdat het onmogelijk is met tekenkrijt of met het gebaar iets af te schilderen dat niet die vormgeving heeft; 2e. De zekerheid dat ik, als ik hem zo mijn gedachten afschilder, ze precies zo aan hem overdraag als ik ze vormgeef, omdat hij ze niet anders kan zien dan ik ze hem uitbeeld & omdat ik ze niet anders voor hem kan uitbeelden dan door hoe ik ze vormgeef.

Ik ben zo overtuigd van de grote voordelen van de gebarentaal, dat wanneer ik een kind zou moeten

onderwijzen dat begiftigd was met alle zintuigen, ik er met hem toch een veelvuldig gebruik van zou maken. Ik zou hem eraan wennen de zinnen van zijn taal te vertalen in gebarentaal, zodat ik zeker zou weten dat hij er een duidelijke & nauwkeurige betekenis aan hechte. Die oefening, voor kinderen zeer vermakelijk, zou bijzonder nuttig zijn voor mijn Pupiel & door middel daarvan zou ik het bewijs krijgen dat ik geen papegaai aan het opleiden was.]

6. [We kunnen het verlangen van de Eerwaarde Heer Deschamps & dat van onze dove & stomme Auteur inzake het samenstellen van een Gebarenboek, alleen maar toejuichen: ik heb er bij de Eerwaarde Heer De l'Epée zelfs al meermalen op aangedrongen dat hij zich ertoe zou zetten; maar hij leek me er steeds weer van overtuigd dat die gelezen gebaren veel minder indruk zouden maken dan wanneer ze gezien worden.

Ik ben dat geheel met hem eens. De studie van gebaren uit een Gebarenboek zou even langdradig als onaangenaam zijn, terwijl het leren ervan juist spelenderwijs gaat wanneer je ze ziet uitvoeren. Trouwens, je zou ze zeer onvoldoende kennen als je ze slechts uit een boek geleerd had. De oefening ervan & de praktijk zouden altijd een onontbeerlijke noodzaak blijven. Kun je ooit Kunstschilder worden, als je je ertoe beperkt boeken over de theorie van de teken- & schilderkunst te bestuderen? Moet je daartoe niet voortdurend tekenkrijtjes & penselen vasthouden? Aangezien de gebarentaal niets anders is dan de natuurlijke afbeelding van gedachten, moet je,

om je erin te vervolmaken precies hetzelfde te werk gaan als bij het verwerven van talent voor teken- & schilderkunst, met dit verschil dat je om in deze kunsten te schitteren, verscheidene jaren hardnekkig moet studeren, terwijl enkele weken voldoende zijn om de gebarentaal zeer aanvaardbaar te spreken.

De Eerwaarde Heer De l'Epée geeft op dit moment leiding aan de samenstelling van een Gebarenboek.]

7. [Laten we eerlijk zijn. die twee oefeningen zijn eerder schoonschijnend, eerder aangeleerd om bewondering te wekken door de verrassing die ze veroorzaken, dan dat ze voor doven & stommen werkelijk van nut zijn. We weten dat de Heer Peyreire zich er vooral op toelegt zijn Leerlingen het spreken aan te leren. Ongetwijfeld heeft hij al het geduld & al het talent dat nodig is om daarin te slagen, maar ik kan niet verhalen dat de doven & stommen uit zijn school die het beste spreken nog altijd heel slecht spreken. Het is een harde, trage, ongecoördineerde articulatie, die je gekweld beluistert omdat je beseft hoeveel inspanning deze vergt van de ongelukkige die haar moet uitbrengen. De Eerwaarde Heer De l'Epée doet het in dit opzicht niet beter. Dat is geenszins de fout van deze kundige Leraren. Ze doen alles wat menselijkerwijze mogelijk is. Maar alleen het gehoor kan de stem leiden naar het behoort: niets kan deze anders dan zeer onvolkomen vervangen. Ook de meest ontwikkelde stommen maken geen groot gebruik van de spraak. Ik ken de Leerling die de Heer Peyreire de meeste eer aandoet & heb hem meermalen ontmoet.

Deze jonge man is zeer onderlegd: hij bezit een grote hoeveelheid kennis & is vooral zeer goed onderlegd in de talen. Hij is het met mij eens over alles wat ik zojuist gesteld heb. Hij wil alleen converseren met de pen in de hand. Alle andere stommen getuigen over het algemeen van dezelfde afkeer voor het spreken: hoe scherperzinniger ze zijn, hoe meer ze klaarblijkelijk de onvolmaaktheid van hun uitspraak aanvoelen.

Wat de kunst van het aflezen van de lipbewegingen betreft, deze kan ongetwijfeld van enig nut zijn & daarom moet ze dus niet verwaarloosd worden bij de opleiding van Stommen: maar het zou onvoorzichtig zijn te veel op deze hulpbron te rekenen. We moeten al zeer vertrouwd zijn met een dove & stomme, om ons voor hem verstaanbaar te maken via deze weg & dan is die alleen nog bruikbaar voor korte & alledaagse zinnestukjes; want ik heb nog nooit een dove & stomme ontmoet die een wat langer & snel uitgesproken betoog kon volgen & begrijpen.

Wij hebben bij de Kansel & bij de Balie Redenaars wier uitspraak zeer duidelijk & zeer gearticuleerd is: toch betwijfel ik sterk of ooit een dove & stomme in staat zal zijn hen te begrijpen door slechts hun lipbewegingen af te lezen. Als ik me niet vergis zal deze kundigheid nooit zover kunnen gaan. De helft van alle woordarticulaties wordt binnensmonds uitgevoerd: het is voor een dove & stomme dus onmogelijk deze te zien, wanneer je op gebruikelijke wijze spreekt. Ja, zelfs wanneer je zeer nadrukkelijk & langzaam articuleert & zoveel als mogelijk het spraakmechanisme zichtbaar maakt, is de zaak nog niet gemakkelijk & vraagt van de zijde van de meest intel-

ligente stomme een lange omgang met de mensen die hen zo willen aanspreken. Ik heb dat in het bijzonder ervaren met de Auteur van het onderhavige Werk. Welke moeite ik mij ook getrooste om zo goed mogelijk te articuleren, nooit heeft hij meer dan enkele woorden van wat ik zei kunnen opvangen & wij waren verplicht ons bij pen & schrijfstift te houden.

Het belangrijkste deel van de opleiding van doven & stommen is dus het lezen & schrijven, gevoegd bij het inzicht in de taal waarin ze onderwezen worden. Met die kennis kunnen zij bijna even ver als andere mensen komen in een wetenschappelijke loopbaan, gesteld dat ze beschikken over talent & begaafdheden.

De betrouwbaarste manier om met hen te communiceren is ontegenzeggelijk het schrift & de gebarentaal. Je kunt nauwelijks leven met een stomme & je voor hem interesseren, wanneer je niet onmiddellijk de gewoonte aanneemt hem aan te spreken & te verstaan in deze laatste taal. Iedereen draagt daar - om het zo uit te drukken - de kiemen van in zich: onder de druk van de omstandigheden ontwikkel je die met groot gemak & je kunt heel ver komen in die taal zonder Leraar & zonder lesmethode.]

8. [Het is vooral in de praktijk van een zo nuttige & belangwekkende kunst als die van het onderwijs aan doven & stommen gevaarlijk zich te vergissen & principes te stellen die ons van het juiste pad kunnen doen afdwalen: de verstandige opmerkingen van onze dove & stomme lijken me zeer goed om de Eerwaarde Heer Deschamps hierop terug te brengen

§ om de aandacht van het Publiek te vestigen op de ware elementen van een kunst die nog in de kinderschoenen staat § bij welke men hogelijk te verontschuldigen is als men haar nog onvoldoende heeft uitgediept.

Het werkelijke discussiepunt tussen de Eerwaarde Heer Deschamps § diens Tegenstander is terug te brengen tot deze hoofdzaak: moet als belangrijkste onderwijsmiddel voor doven § stommen gekozen worden voor het onderzoek naar de bewegingen die de articulatie van de spraak vereisen, of voor het gebruik van natuurlijke § methodische gebaren.

We dienen eerst na te gaan op welke punten de twee Tegenstanders het met elkaar eens zijn: deze voorafgaande beschouwing zal veel licht werpen op de kwestie § iedereen in staat stellen zich er een oordeel over te vormen.

1. De Eerwaarde Heer Deschamps is het volstrekt eens met het nut van gebaren of van mimische taal: hij maakt er zelf een veelvuldig gebruik van tijdens zijn lessen.

2. Anderzijds geeft zijn Tegenstander toe dat het onderzoek naar de bewegingen van de spraakorganen een nuttige oefening is, die onderdeel dient te zijn van de opvoeding van doven § stommen.

Beide Auteurs staan dus in hun gevoelens minder lijnrecht tegenover elkaar dan het schijnt § dan ze ongetwijfeld zelf menen. Want hun gehele dispuut is terug te voeren tot de vraag welke van de twee middelen die ze beiden als goed beschouwen de basis moet vormen van het onderwijs aan doven § stommen. Tussen hen dient dus alleen nog vastgesteld te worden welke van de twee middelen die ze beiden aan-

vaarden, prioriteit dient te hebben.

Ik geef hierbij een overweging die mij afdoende lijkt om de knoop in deze zaak onherroepelijk door te hakken.

Het is zo zeker dat de gebaren het enige § unieke middel zijn om met de doven § stommen te communiceren, dat je je onmogelijk een ander middel kunt voorstellen. Bij het lezen, uit boeken, van mondbewegingen of op de tast, zien ze slechts tekens c. q. gebaren, ze kunnen niets anders zien dan gebaren. nooit kun je hen iets doen begrijpen dan door gebaren. "Voor de anderen", zegt de Eerwaarde Heer Deschamps zeer terecht (Voorrede, pag. 21) "bestaat de taal uit uitgesproken klanken, zijn de woorden beelden van onze gedachten: voor hen zijn het stilzwijgende gebaren die ze uitvoeren door de diverse bewegingen van de spraakorganen § aan die bewegingen koppelen ze hun gedachten."

Dus volgens de uitgangspunten van deze Auteur, die onbetwistbaar zijn, ziet de dove § stomme wanneer wij tegen hem spreken alleen gebaren, voert hij, als hij ons aanspreekt alleen gebaren uit, in de letterlijke zin van het woord.

Maar hoe groot is niet het verschil tussen dit soort gebaren § die van de werkelijke mimische of gebarentaal!

De eerste zijn voor de dove § stomme, zoals de Auteur zelf toegeeft, bijzonder moeilijk aan te leren § uit te voeren: bovendien zijn ze allemaal absoluut willekeurig.

Die van de mimische taal zijn daarentegen altijd heel gemakkelijk te begrijpen, omdat ze niet meer zijn

dan een beeld & een afbeelding in gebaar van de bedoelde zaak. De stomme voert die met uiterst gemak uit. uit zichzelf gebruikt hij deze voortdurend, het is zijn werkelijke eigen taal. Die gebaren zijn bovendien volstrekt niet willekeurig: ze geven absoluut & vanzelfsprekend de gedachte door aan de zaak waarvan ze het beeld & de uitbeelding zijn.

Laten we, om dit alles heter te kunnen doorzien, een voorbeeld nemen.

Stel dat het erom gaat een dove & stomme het idee te geven van wat wij in de spreektaal aanduiden met het woord hoed. De Eerwaarde Heer Deschamps zal er toch niet aan twijfelen dat ik dat vlugger & gemakkelijker kan doen door het natuurlijke gebaar te maken dat het idee hoed uitdrukt, dan door de dove & stomme de bewegingen van mijn spraakorganen te laten waarnemen, terwijl ik hoed uitspreek?

Op de eerstgenoemde wijze geef ik hem onmiddellijk & zonder verdere uitleg het idee hoed door.

Op de tweede wijze geef ik hem, eerlijk gezegd, geen enkele gedachte door. Hij ziet dat ik bepaalde mondbewegingen maak & dat is al. Ik moet hem dus ten eerste leren die bewegingen te onderscheiden van alle andere die ik met dezelfde spraakorganen kan maken; ten tweede moet ik hem daar door voortdurende herhaling een snel & duidelijk begrip voor aanleren; ten derde weet de dove & stomme tot op dat moment nog niets, wanneer ik hem niet, opnieuw door veelvuldig herhalen & in een laatste inspanning, aanleer dat de verbinding van deze bewegingen van mijn spraakorganen de gedachte hoed oplevert, een gedachte waarvan hij ongetwijfeld geen idee had; ten vierde

volgt er dan het nog veel moeilijker werk hem diezelfde spraakbewegingen te doen uitvoeren & hem ertoe te brengen zelf het woord hoed uit te spreken.

Welk een langdradigheid! Welk een uiterst onaangename moeilijkheden voor Leraar & Leerling! Abstracte tekens na tekens: is er dan niet, vooral in het begin, verre de voorkeur aan te geven, gebruik te maken van de eenvoudigste & gemakkelijkste gebaren?

In alle kundigheden & in alle vormen van onderwijs, is het een vast gegeven dat je van het bekende naar het onbekende moet gaan & dat de basiselementen niet eenvoudig genoeg kunnen zijn. Ik denk dus dat allen die daar even bij sul willen staan, van oordeel zullen zijn dat het onderwijs aan doven & stommen moet beginnen met lezen, schrijven & begrip voor enige taal, met behulp van natuurlijke gebaren. Die gebaren zijn voor de dove & stomme het basisinstrument voor alle kennis die hij kan verwerven. Pas wanneer hij in deze eerste oefeningen gevorderd is, moeten we ons ernstig gaan bezighouden met het onderdeel uitspraak, waarop dan niet dieper ingegaan dient te worden dan strikt noodzakelijk is, zoals hij heeft opgemerkt in de 7e Voetnoot, onderaan pagina 31.

Maar bij dat systeem, zo werpt de Eerwaarde Heer Deschamps tegen (pag. 32), wordt aan de Leraar extra moeite opgelegd: die van het leren van de gebarentaal.

Als die moeite werkelijk zo groot zou zijn als de Auteur veronderstelt, dan betwijfel ik toch of degenen die voldoende moed hebben om zich aan zo'n moeilijke taak als het onderwijzen van doven & stommen

te wijden, zich door die hindernis ervan zouden laten weerhouden. De deur van de Eerwaarde Heer De l'Épée staat altijd open & hij heeft de gebarentaal reeds aan een tamelijk groot aantal mensen geleerd, zodat het niet zeer moeilijk kan zijn je erin te vervolmaken, ofwel met zijn hulp, ofwel met die van degenen die hij onderwezen heeft.

Overigens heeft die taal, zoals onze dove & stomme Auteur zeer terecht opmerkt, niets al te lastigs. Een leraar met enige intelligentie heeft er altijd van nature al voldoende inzicht in om zijn lessen te kunnen beginnen. De gewoonte om deze taal onophoudelijk te gebruiken, maakt hem er op korte termijn zeer handig in.

Ten slotte ben ik er in mijn hart van overtuigd dat de Eerwaarde Heer Deschamps, zonder dat hij er voldoende over heeft nagedacht & zonder het te geloven, zelf de gebarentaal tot basis van zijn onderwijs heeft genomen. De afkeer die hij schijnt te voelen voor het gebruik van gebaren, is dus in feite niet meer dan een misverstand. Ik veronderstel dat hij voldoende oprechtheid & eerlijkheid heeft om dat toe te geven & om zich welgemeend over te geven aan de kracht van de argumenten die hij zal aantreffen in de opmerkingen van zijn Tegenstander.]

9. [Aan dit voorbeeld is duidelijk te zien dat de gebarentaal een voortdurende definitie is van de gedachten welke men erin uitdrukt: maar dan een noodzakelijkerwijze heldere & ondubbelzinnige, omdat ze geheel uit beelden is opgebouwd. Degene die zich van deze taal bedient, kan ongetwijfeld ver-

gissingen maken: maar je ziet in elke uitdrukking, als door spiegelglas, de precieze gedachte die hij zich vormt over de onderwerpen. Als deze taal zich onder de mensen verspreidde, zou ze een groot hulpmiddel zijn in het zoeken naar de waarheid. Dan zouden we elkaar ten minste begrijpen & zou er geen sprake meer zijn van wat we woordenstrijd noemen. Het is welhaast onmogelijk dat deze ooit vervangen zou worden door gebarenstrijd.]

10. [Boek in duodecimo. Te Parijs. Uitg. Nyon, 1776.]

11. [Het is inderdaad verbazingwekkend dat na alles wat de Eerwaarde Heer De l'Épée aangetoond heeft over de bruikbaarheid van deze taal, die door de Natuur zelve is voorbestemd om een universele taal te worden, een communicatiemiddel tussen alle mensen, toch nog bijna niemand ertoe gekomen is deze te leren. We verdorren boven onze boeken om een onvolmaakte kennis te verwerven van dode & vreemde talen & we weigeren een paar weken te besteden aan het verwerven van inzicht in een even eenvoudige als gemakkelijke taal, die de aanvulling op alle andere zou kunnen worden.]

12. [U hebt hiervoor, op de pagina's 2 & 3, kunnen lezen dat deze hoop inmiddels is uitgekomen.]

COLOFON

OPMERKINGEN VAN EEN DOVE & STOMME is een jubileumuitgave van Stichting Handtheater. De vertaler heeft ervoor gekozen de oorspronkelijke uitgave te volgen in het gebruik van kapitalen en het &-teken. De vormgeving is ook geïnspireerd door de oorspronkelijke uitgave. De tekst werd gezet in de Goudy.

Tekst	Pierre Desloges, Amsterdam 1779
Vertaling	Ernst van Altena, Landsmeer 1995
Vormgeving	Hilde Salverda, Amsterdam
Druk	SSP, Amsterdam

Het Nationaal Revalidatie Fonds heeft deze uitgave mede mogelijk gemaakt.

© 1995 Stichting Handtheater, Amsterdam,
Ernst van Altena, Landsmeer

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt op enigerlei wijze, zonder voorafgaande, schriftelijke toestemming van de uitgever.